

ligesom skjærpe Modstanden, og Følelsen heraf vil ogsaa virke i dette Thing her. Sa, jeg tør sige, at der i Udtalelser, der ere faldne her idag, og som forefæst baade vare moderate og Tegn paa lynlig Tilfredshed med Lovforlaget, er fremkommet Antydninger i den Retning, at vi vel ikke denne Gang ville udrette Noget; vi ville neppe kunne faae Lovforlaget bragt i en Form, der paa en Gang tilfredsstiller os og kan vente at finde Indgang paa et andet Sted. Det er nu meget ubehøigt, at Forhandlingerne føres under saadanne Vilkaar, at man fra Begyndelsen opgiver Haabet om et praktisk Resultat; thi det svækker Behandlingen selv, det svækker Interessen og svækker Sandheden i det fremkomne Resultat. Som sagt, jeg gjør hverten Regjeringen i det Hele eller den ærede Kultusminister i Særdeleshed nogen Breidelse for, at han i dette Dieblit har valgt den Fremgangsmaade, der er fulgt. Man kan sige: ja, der er opstaaet en saadan Kamp, at det maatte være mig om at gjøre at bevise, at det, jeg har fremsat — om jeg endogaa ikke nu antager, at denne Bei fører det igjennem til et Resultat — dog ingenlunde fortjener den Modstand og den forkastende Modtagelse, det fik paa det første Sted; jeg tænker dog ikke paa at lade Loven vende tilbage til Folkethinget med Landsthingets anbefaling for der at seire, men jeg vil have Forlaget ligesom rehabiliteret ved en Forhandling i Landsthinget. Dette kan Ministeren sige, og der kan gives Forhold, hvor denne Betragtning har sin Gyldighed. — Dengang Ministeren i Sessjonen 1871—72 holdt sin bekendte Tale, hvori han gav en Udsigt over, hvad han tilsigtede at foretage i Skoleanliggendet, da vil jeg ikke negte, at jeg med betydelig Loyal saae det stærke Bifald, hvormed hans Foredrag dengang syntes at blive modtaget, og jeg sagde til mig selv, og jeg sagde til Andre, ja jeg tror, at jeg sagde til den ærede Minister selv: Gid det maa lykkes at indfri disse Udsigter saaledes, at Enden svarer til Begyndelsen. Og denne Loyal havde jeg ikke, fordi jeg tvivlede om Ministerens gode Villie i høieste Grad — thi om den var jeg fuldt overbevist — eller om hans Sver for Sagen, og heller ikke, fordi jeg tvivlede om Ministerens Talent og Dygtighed til at behandle Sagen, men jeg havde en stærk Overbevisning om, at det paa dette Omraade altid er meget vanskeligt at udrette store Ting ved positive Love. Der er med Hensyn til virkelige Resultater gjennem positive Love intet Ministerium, der er vanskeligere stillet end et Kultusministerium, thi der er intet andet Ministerium, der i samme Grad som dette kommer i Konflikt med Jordomme og skal handle og gjøre sine Beregninger med Størrelser, der ere saare vanskelige at behandle og beregne. Det er ikke alene de sieblittelige Stemninger, han har at kæmpe med; men hvad der virkelig vil vise sig som Resultaterne — gavnlige eller skade-

lige — af den og den Foranstaltning, som han træffer med Hensyn til Andernes Behandling og Uddannelse, er saare usikkert. Det var den ene Betragtning. Jeg tror, at den høitærede Minister maaste i sin begejstrede Sver for Sagen tilbøds glemte denne Betragtning i hint Dieblit, og det var ganske naturligt, at han gjorde det; det vilde maaste være gaaet mig selv lige saadan. Men den høitærede Minister saae maaste heller ikke, hvilket Svab der i dette Dieblit kan være om at udrette Noget paa dette Omraade — det er blot en Bemærkning, jeg indskyder —; thi man maa lægge Mærke til, at netop paa et Omraade som dette maa Haabet om at udrette Noget være større, naar der endnu slet Intet er gjort, og naar man altsaa skal begynde for fra. Skal man for første Gang ordne et Stats-skolevæsen, saa er der en Nødvendighed tilstede, og man frembringer da Noget, der dog saa nogenlunde slutter sig til de givne Forhold; men dette første Skridt paa Skolevæsenets Omraade er allerede gjort heri Landet i 1814. Siden er der flet Forbedringer, større eller mindre, og vi ere nu paa et Punkt, hvor det er meget vanskeligt at sfride videre; thi det grove Arbeide er gjort, de grove Resultater ere opnaaede. Men jeg sagde, at der var en anden Betragtning at anstille, og det var angaaende de meget forskellige Grundstemninger, der laa bag det almindelige Raab om Oplysning. „Lad os faae Oplysning, megen Oplysning, det vil bringe Folket frem!“ Svad nu for det første Nyttens af Oplysning angaar, saa maa man ikke tro, at jeg betvivler den, ja, jeg spørger ved Oplysningen slet ikke om dens Nytte. Jeg spørger: Hvad er Menneskets Opgave? Og jeg siger da, at Menneskelivet skal føres med saa stor Bevidsthed som muligt om Livværelsen og dens Maal, og det skal føres med en saa stor Nydelse af Livværelsen, som er mulig. I disse Henseender skulle vi bringe Mennesket til det høist mulige Punkt. Jeg spørger derfor ikke ængstelig om Oplysningens Nytte. Smidertid tales der netop i vor Tid meget om Oplysningens Nytte, idet man lige over for de socialistiske Bevægelser siger: Vi maa oplyse Folket, det er det eneste Middel til at dæmpe Bevægelsen! Sa, det er virkelig et meget tvivlsomt Middel. Man paaberaaber sig først, at Oplysning skærper Kræfterne, og at den ugunstigt stillede Del af Befolkningen kan udrette Mere, naar den faar aandelige Midler. Det er ganske sandt; men naar Alle kunne udrette Mere, saa bliver den relative Stilling for den Enkelte ikke meget forbedret, og Oplysning medfører desuden en skjærpet Reflexion over de forskjellige Livsstillinger. Det er Noget, man vel maa huske, at en oplyst Almue gjør større Krav paa Livets Goder end den, der bor i sløv Undertrykkelse. Dernæst siger man: Oplysning forøger Folkets Velvære. Sa, men Oplysning kræver og forudsætter Velvære; man maa have en vis Glæde ved Livet,